

غلامحسین درویش (درویش خان)

در میان موسیقی دانان صد سال اخیر غلامحسین درویش معروف به **درویش خان** از جهاتی خاص ، یکتا و منحصر به فرد می باشد. مهمترین ویژگی او پیش درآمدها و رنگهای ساخته اوست به طرزیکه اولاً بر پایه ی سنت قدیم موسیقی ایران است و ثانیاً بدون تحریف ، موجبات پیشرفت موسیقی ایران را فراهم آورد.

غلامحسین فرزند حاج بشیر طالقانی به سال ۱۲۵۱ در تهران متولد شد. به سبب علاقه به موسیقی از کودکی در دسته ی موزیکچی های ملیجک و کامران میرزا ، نوازنده ی طبل کوچک بود و در همان جا با مقدمات موسیقی آشنا گردید. پس از یک دوره آموزش سه تار نزد پدر به مجلس بزرگترین نوازنده ی تار آن زمان « آقا میرزا حسینقلی » رفته و بهترین شاگرد او شد. در آن زمان هنرمندان برای حفظ موقعیت اجتماعی و تأمین معیشت

خویش ، دربار سلاطین و امرا را پایگاه خود قرار می دادند. درویش خان نیز چنین کرد و در همانجا با مردان معروف و موسیقیدانان و هنر دوستان آن زمان آشنا شد. سپس به دربار شجاع السلطنه ، پسر مظفرالدین شاه ، راه یافت و جزو نوازندگان مخصوص وی شد ، اما درآمد وی در آنجا کفاف مخارجش را نمی داد و مجبور شد دعوت دیگر بزرگان را برای نوازندگی بپذیرد. بعد از یک برخورد کوتاه با دستگاه جبار شجاع السلطنه که با وساطت کمال السلطنه (پدر صبا) به خیر گذشت ، در پس این اتفاق وی از اربابش خواست که که کناره گیری اش را از آن دستگاه بپذیرد. ولی این درخواست با عکس العملی تند مواجه شد و درویش خان از ترس جان خویش ، در مملکتی که هر کس به اتکای زور و قدرت خود هر کاری که می خواست می کرد به سفارت انگلیس پناه برد.

شخصیت متین و هنر قابل توجه درویش خان سفیر انگلیس را که در آن زمان سلطان بی تاج و تخت ایران بود بر آن داشت که با نوشتن نامه ای به شاهزاده ی مستبد ، سند آزادی درویش را بگیرد . از این پس او با اشتیاق بیشتری به کار تدریس پرداخت و به لحاظ روحیه ی خاص خویش ، به گروه انجمن اخوت و مریدان صفاعلی ظهیرالدوله درآمد. وی در کنسرتهای انجمن اخوت همیشه ریاست گروه را بر عهده داشت و با تکنوازی های خود ، مجلس را به شور می آورد.

به زودی به عنوان مشهورترین نوازنده پس از میرزا حسینقلی و میرزا عبدالله در بین هنر دوستان شهرت یافت. اخلاق بسیار پسندیده و روح پاک و پر عاطفه ی وی (که هنوز هم ضرب المثل است) نیز در این حسن شهرت موثر بود.

درویش خان به همراه هنرمندانی چون سید حسین طاهرزاده (خواننده)، ابوالحسن خان اقبال السلطنه قزوینی معروف به اقبال آذر (خواننده)، عبدالله خان دوامی (نوازنده ی ضرب (تسک) و تصنیف خان)، باقر خان (نوازنده ی کمانچه)، رضا قلی خان تجریشی (نوازنده ی ضرب و تصنیف خان) و مشیر همایون شهردار (نوازنده ی پیانو)، اکبر خان رشتی (نوازنده ی فلوت)، میرزا اسداله خان (نوازنده ی سنتور) و حسین هنگ آفرین (نوازنده ی ویلون و سه تار) در دو نوبت برای ضبط صفحه به خارج سفر کرد. صفحات معدودی که از آن دوران به یادگار مانده است ، از بهترین نمونه های موسیقی سنتی و صحیح ایران است که عالمی از زیبایی و کمال هنری در آنها شنیده می شود. از میان صفحاتی که در آنها به تنهایی تار نواخته « بیداد همایون » معروف ترین است.

درویش خان در بین نوازندگان عصر خود از خصوصیات بسیار بالاتر و والاتری برخوردار بود. شخصیت خود و همکاران و هنرش را بسیار گرامی می داشت و با رفتار خود آبروی از دست رفته ی موسیقی را در آن دوران احیا می کرد.

درویش خان اولین کلاس موسیقی را برای خانمها دایر کرد و خواهرش در آنجا تار می زد. عایدات کنسرتهايش بیشتر وقف مردم بلا دیده و مصیبت زده ی روزگار خود بود. از جمله برگزاری کنسرت برای جمع آوری اعانه به منفعت قحطی زدگان روسیه ، کنسرت به نفع ایتم بی بضاعت مدارس و کنسرت به نفع بازماندگان حریق بازار تهران. با اینکه خود نیز وضع زندگی مرتبی نداشت و حتی به خاطر عسرت و تنگدستی مجبور شد که در اواخر عمر ، خانه ی مسکونی خود را نیز بفروشد.

در اواخر عمر کنسرتهاى وی با در گراند هتل با کسان دیگری نیز همراه شد ، از جمله؛ عارف قزوینی (تصنیف ساز ، شاعر و خواننده) ، حاجی خان ضرب گیر معروف به عین الدوله ای (مشهور ترین نوازنده ی ضرب و خواننده ی تصنیف در آن دوران)، حسین خان اسماعیل زاده (استاد کمانچه)، ابراهیم منصوری و رضا محجوبی (نوازندگان ویلون)، مرتضی محجوبی (نوازنده جوان پیانو در آن سال ها) و رکن الدین مختاری. در کنسرتهاى اکثراً ساخته های درویش ، عارف و رکن الدین خان اجرا می شد. از شاگردان خوب او می توان ؛ مرتضی نی داوود ، موسی معروفی ، ابوالحسن صبا ، ارسلان در گاهی و عبدالله دادور (قوام السلطان) را نام برد. درویش خان در شب چهارشنبه ، دوم آذر ماه سال ۱۳۰۵ در سن ۵۴ سالگی در اثر تصادف درشکه با اتومبیل و ضربه ی سر ، جان سپرد. در محافل موسیقی مطبوعات مترقی آن زمان از او تجلیل شایسته به عمل آمد و کلنل علینقی وزیرى در مدرسه عالی موسیقی با همکاری ارکستر مدرسه خود و با یاری ابوالحسن صبا و دکتر حسین گل گلاب ، مجلس یادبودی به خاطر او ترتیب داد و خدمات وی را تجلیل کرد. از درویش خان فرزندی به نام قمر الملوک درویشی باقی ماند (حاصل ازدواج او در شیراز) که در سال ۱۳۵۲ فوت کرد ، مقبره ی وی در گورستان ظهیر الدوله است.

منبع : مردان موسیقی سنتی و نوین ایران (جلد اول ، صفحه ۲۰-۲۷)
تالیف : حبیب اله نصیری فر

شهر آشوب

سایت فرهنگی و هنری شهر آشوب ، پشتیبان فرهنگ و موسیقی ایرانی